

ÖSSZEFOGLALÓ IDO NYELVTAN¹

1. Az ido világnyelv háromféle alkotóelemből épül föl: a *nyelvtani végződésekből* [ragokból és jelekből], a *képzőkből* és a *gyökszavakból*. A nyelvtani végzésekkel az *alaktan*, a képzőkkel a *szóalkotás* foglalkozik, a gyökszavak pedig a *szótárban*² keresendők.

Wilhelm Ostwald [...] állította ill. fedezte fel nyelvtanunk alapelvét, az **egyértelműség** elvét, amely szerint minden nyelvi elem (szó, képző, végződés) értelme minden esetben szigorúan egy és ugyanaz. Önként következik ebből, hogy az időben *kétértelmű* szavak v. kifejezések, ill. nyelvtani *kivételek* egyáltalában nincsenek.

I. Alaktan

2. **Betűsor:** a, b, c, d, ch, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q(u), r, s, sh, t, u, v, w, x, y, z.

3. **Kiejtés.** — A *mássalhangzók* úgy ejtendők, mint a magyarban, csak a következőké eltérő: **ch** = cs, **j** = zs, **s** = sz, **sh** = s, **y** = j. A **w** igen rövid **u**-nak ejtendő³; a **qu** = kw.

A magánhangzóknál az **a** = (rövid) á⁴, **e** = (zárt) e (pl. szem). Kettőshangzók az **au** (mint pl. a nyau szóban) és **eu** (pl. Európa). Ezen kívül a kettőnél több magánhangzót tartalmazó szavakban az **i** és **u** a közvetlenül rájuk következő magánhangzóval *kettőshangzót* alkot, tehát csak *igen röviden* ejtendő.

4. A **hangsúly** általában az utolsóelőtti szótagon van, pl. **homo**, **dato**, **familio**⁵, **historio**⁵, **sexuo**⁵. — A főnévi igeneveknél azonban az utolsó szótagon a hangsúly⁶: **amar**, **amir**, **amor**.

5. Az időben nyelvtani *nemek* és *esetek* nincsenek, tehát a tárgyeset egyenlő az alanyesettel. A többi eset kifejezésére nézve l. a III. Mondattan c. részt.

6. A **határozott névelő:** **la**, teljesen változatlan.

7. A **főnév** az egyes számban **o**-ra, a többesben **i**-re végződik; pl. **pom-o** alma, **pom-i** almák.

8. A **melléknév a**-ra végződik és teljesen változatlan (mint a magyarban); pl. **dolca pomo** édes alma; **dolca pomi** édes almák.

9. **Névmások.**

a) *Személyes névmások:* **me** én, **tu** te, **vu** ön, **lu**⁷ ő, **ni** mi, **vi** ti, önök, **li**⁷ ők. Visszaható: **su** magát, magukat.

b) A *birtokos névmásokat* a személyes névmásokból **-a** hozzáadásával nyerjük, pl. **mea** enyém, **lua** övé.

c) *Mutató névmások* **ica**⁸ ez a, ezen; **ita**⁸ az a, azon; **ico**⁹ ez (a dolog); **ito**⁹ az (a dolog); **ici** ezek; **iti** azok¹⁰.

¹ Forrás: Bakonyi István – Az Ido világnyelv kézi szótára. I. Ido-magyar rész. Lingua Kiadó és Könyvkereskedelmi R.-T., Budapest, 1922. Modernizált nyelvű szöveg, az egyéb jellegű jelentős szövegváltoztatásra a [] jelek hívják fel a figyelmet.

Fontos: Az anyag az 1922-ben érvényes nyelvallapotra vonatkozik, az azóta történt újításokat nem tartalmazza! [A rögzítő]

² Ez a nyelvtani összefoglaló egy 9512 címszavas szótár mellékletét képezi. Az összefoglaló több ponton hivatkozik a szótárra, ezért a vonatkozó szócikkeket kivonatoltuk a IV. részben. [A rögzítő]

³ Mint az angol *w*.

⁴ Mint a német *lang*, *warm* szavakban.

⁵ Természetesen, mert az **io**, **uo** kettőshangzók csak egy szótagot képeznek.

⁶ Mint a román nyelvekben általában.

⁷ Ha a *természetes* nemet meg akarjuk különböztetni, akkor az **ilu** (*férfi*), **elu** (*nő*), **olu** (*tárgy*), ill. a többesben az **ili**, **eli**, **oli** alakokat használjuk. Az **u** véghangzó el is hagyható.

⁸ Főnévvel kapcsolatban.

⁹ Önállóan.

¹⁰ Rövidebb alakok: **ca**, **ta**, **co**, **to**, **ci**, **ti**.

d) *Vonatkozó és kérdő névmások*: **qua**⁸ aki, amely; ki? mely?; **quo**⁹ ami; mi?; **qui** akik, amelyek, amik; kik? melyek? mik?; **quala** (a)milyen (?), **quanta** (a)mennyi (?).

[A névmások az **-u** végződéssel személyre utaló főnévi névmásokká tehetők, pl. **altra** másik (*melléknév*), **altro** másik dolog, **altru** másik személy. Nem vonatkozik ez azokra a névmásokra, mint pl. a **qua**, **(i)ca**, **(i)ta**, amelyek már eleve utalhatnak személyekre. E csoport tagjainak jelentése a hímnemű **il-**, nőnemű **el-**, ill. semlegesnemű **ol-** előképzőkkel pontosítható, pl. **ilqua**, **elca**, **olta**.]

10. A számnevek: **zero** 0, **un** 1, **du** 2, **tri** 3, **quar** 4, **kin** 5, **sis** 6, **sep** 7, **ok** 8, **non** 9, **dek** 10, **cent** 100, **mil** 1000, **milion(o)** millió.

A többi számnevet ezekből az alapszámnevekből képezzük, és pedig a tízeseket a **dek**, a százásokat a **cent**, az ezresek pedig a **mil** segítségével, minden esetben közbetoldva az **-a** (*melléknévi*) végződést, pl. **du-a-dek** 20, **tri-a-dek** 30, **ok-a-dek** 80, **quar-a-cent** 400, **kin-a-mil** 5000. A tízesek, százások stb. közé az **e** v. **ed**¹¹ (= és) szócska kerül, pl. **dek ed un** 11, **dek e du** 12, **non-a-mil e kin-a-cent e dek e du**¹² 9512.

A sorszámneveket az **-esm-** [-odik], a gyakorító számneveket a **-foy-** [alkalommal, -szor], a törteket **-im-** [-od], a gyűjtőszámneveket **-op-** [-an, -asban, -ával], a szorzószámneveket pedig **-opl-** [-szoros, -szorosan] képzővel alkotjuk a fenti tőszámnevekből; példákat l. a szótárban².

11. Az **előljáróknak** nincs vonzatuk, mivel az időban nincsenek esetek. Értelmük a szótárban található².

12. Az **ige** személyben és számban változatlan¹³. Az egyes időkben, módokban és alakokban a következő végzodéseket használjuk:

	Kijelentő mód		Főnévi igenév		Melléknévi igenév	
	Cselekvő	Szenvedő	Cselekvő	Szenvedő	Cselekvő	Szenvedő
Jelen	-as	-esas	-ar	-esar	-ant-	-at-
Múlt	-is	-esis	-ir	-esir	-int-	-it-
Jövő	-os	-esos	-or	-esor	-ont-	-ot-

Cselekvő Szenvedő

Feltételes mód: **-us** **-esus**

Parancsoló mód: **-ez** **-esez**

Példák: **me ir-as** (én) megyek, **tu iras** (te) mész, **la homi iras** az emberek mennek, **me ir-is** (én) mentem, **lu ir-os** (ő) menni fog, **lu laud-es-as** (ő) dicsértetik, **me ir-us** (én) mennék, **(tu) ir-ez** menj! — A többi végződésre a szótárban találunk példákat².

A néha szükséges *befejezett idők* képzésére az **-ab-** képző szolgál, pl. **me ir-ab-is** mentem vala, **me ir-ab-os** majd mentem, **me ir-ab-us** mentem volna.

Végül megemlítem, hogy az **esar** (= lenni) segédige alakjaival a melléknévi igenév összekapcsolható s ilyenképpen összetett igealakokat nyerünk, melyek segítségével a legfinomabb időárnyalatok is kifejezhetők; pl. **la letro esas skrib-ata** a levél (*jelenleg*) íratik [a levelet (*jelenleg*) írják]; **la letro esas skrib-ita** a levél megírtott (= meg van írva) [a levelet megírták].

13. A (képzett) **határozószó e**-re végződik, pl. **bone** jól, **nokte** éjjel.

II. Szóalkotás

14. Az ido gyökszavak kétfélék: **1. igei** (pl. **progres-ar** haladni) és **2. névszói** (pl. **ter-o** föld) természetűek. Egy gyökszóból új szót alkothatunk a) *képző nélkül*, ill. b) *képzővel*.

¹¹ Az **ed** szócska végéről a jóhangzás kedvéért elmaradhat a **-d**, vö. 35. pont. [A rögzítő]

¹² A gyakorlatban a kötőjelek elmaradnak.

¹³ A személyt és a számot az alany már kifejezi.

a) Képző nélküli szóalkotás

15. Ez a nyelvtani végzések segítségével [cseréjével] történik, amelyek a szó *értelmét* nem változtatják meg, csupán mondatbeli szerepét jelölik meg. Az egyértelműség elve (1. 1. pont) segítségével a 14. pontból önként adódik a következő 5 szabály.

16. Minden **igei** tőből alkothatunk képző nélkül *névszót*, amely magát a tőben kifejezett *cselekvést* jelenti, pl. **progres-ar** haladni, **progres-o** haladás.

17. **Névszói** tőből képző nélkül csak akkor alkothatunk igét, ha a névszó *cselekvést* v. *állapotot* fejez ki, pl. **aberac-o** eltévelyedés, **aberac-ar** eltévelyedni¹⁴.

18. A főnévből képző nélkül származtatott melléknév jelentése: *az, aki v. ami ...*, pl. **enemik-o** ellenség, **enemik-a** (az, aki ellenség =) ellenséges.

19. A melléknévből képző nélkül alkotott főnév jelentése: *az, aki v. ami a jelzett tulajdonsággal bír*, pl. **blind-a** vak, **blind-o** (az, aki vak =) vak ember.

20. A névszói tőből képző nélkül származtatott határozószó jelentése: *... módon, ... (hely)en, ... idején*, pl. **bon-a** jó, **bon-e** (jó módon =) jól, **hem-o** (az) otthon, **hem-e** otthon, **somer-o** nyár, **somer-e** (nyár idején =) nyáron.

b) Képzős szóalkotás

21. Ha a gyökszó *értelmét* akarjuk módosítani, a képzős szóalkotáshoz folyamodunk. Az egyértelműség elve megköveteli, hogy minden *értelmi* változásnak egyenértékű *alaki* változás feleljen meg. Az alaki változást *képzőkkel* érjük el, amelyeket egyrészt a gyökszó elejéhez (*előképzők*), másrészt a gyökszó végéhez (*utóképzők*) teszünk.

Előképzők: **arki-, bo-, des-, dis-, ex-, ge-, mi-, mis-, par-, para-, pre-,** [*pseudo-,] **retro-, ri-**.

Utóképzők: **-ach-, -ad-, -ag-, -aj-, -al-, -an-, -ar-, -ari-, -atr-, -e-, -ebl-, -ed-, -eg-, -em-, -end-, -er-, -eri-, -es-, -esk-, -esm-, -estr-, -et-, -ey-, -foy-, -i-, -id-, -ier-, -if-, -ig-, -ik-, -il-, -im-, -in-, -ind-, -ism-, -ist-, -iv-, -iz-, -op-, -opl-, -oz-, -ul-,** [-um-, -un-,] **-ur-, -uy-, -yun-**.

Kizárólag a tudományos nyelvben használatosak:

Előképzők: **anti-, auto-**, továbbá a számfogalmat kifejező: **mono-, bi-, quadri-, quinqa-, sexa-, septua-, okta-, nona-**.

Utóképzők: **-oid-**.

A képzők értelme, megfelelő példákkal, a szótárban található².

Az előljárók és egyéb szócskák is használhatók mint képzők.

22. A **szóösszetétel** elvei általában megegyeznek a magyarral, pl. **vapor-navo** gőzhajó, **libro-komercio** könyvkereskedelem, **natur-cienco** természettudomány stb. Kerüljük a hosszú összetételeket, amilyenek pl. a németben vannak.

III. Mondattan

23. A **szórend:** 1. alany 2. állítmány 3. tárgy 4. a többi mondatrész.

A *melléknévi jelző* rendszerint azon szó *előtt* áll, amelyre vonatkozik. Ha a mondat stílusa megkívánja, különösen, ha egy szónak több jelzője van, a jelzett szó után is állhat, pl. **la bela linguo internaciona** a szép nemzetközi nyelv.

A *birtokos jelző* mindig a jelzett szó *után* áll, pl. **la robo di la damo** a hölgy ruhája.

24. Ha a tárgynak az állítmány elé helyezése elkerülhetetlen, akkor **-n** végződést adunk hozzá, hogy az alanytól megkülönböztessük, pl. **mea amiko, qua vizitis me** a barátom, aki meglátogatott (engem), **mea amiko, quan me vizitis** a barátom, *akit* (én) meglátogattam.

Az **-n** *nem* tárgyrag, csupán arra figyelmeztet, hogy az illető szó nem alany. Szükség esetén határozóhoz is járulhat, pl. **Quo divenas aquo per varmigo?** Mi lesz víz(zé) melegítés hatására? (A jég.) **Quon divenas aquo**

¹⁴ Más esetekben *nem*; ilyenkor *képzők* szükségesek.

per varmigo? Mi(vé) lesz a víz melegítés hatására? (*Gőzzé.*) — Látnivaló, hogy itt az **-n** használata az eredményhatározónak az alanytól való megkülönböztetésre szolgál.

25. Ha a többes számnak minden egyéb jele hiányzik, akkor a **le** névelőt használjuk, pl. **le Árpád** az Árpádok, **le bona** a jók¹⁵.

26. Mivel a főnév nem ragozódik, a mondatbeli viszonyokat előljárókkal fejezzük ki:

Birtokos eset: **di**, pl. **di la homo** az embernek a ..., az emberé.

Részeshatározós eset: **a(d)**, pl. **a la homo** az embernek, az ember részére.

27. A melléknév fokozására a középfokban **plu**, a felsőfokban **maxim** szolgál, pl. **plu prudenta** értelmesebb, **maxim prudenta** legértelmesebb. Lehet lefelé is fokozni a **min** és **minim** segítségével, pl. **min saja** kevésbé bölcs, **minim saja** legkevésbé bölcs.

28. Különleges szerepű a **lo** névmás és névelő. — Mint *névmás* a mondat tartalmára, a cselekvésre vonatkozik, pl. **me ne voyajas ad Italia, pro ke lo esas desagreable** nem utazom Olaszországba, mivel az (*ti. az utazás*) kellemetlen; az „... **ol esas desagreable**” azt fejezné ki, hogy *Olaszország* kellemetlen! — Mint névelő „*az, ami ...*” jelentéssel bír, pl. **lo bona en lua karaktero az ami** jó (az ő) jellemében.

29. A számnevek után egyen felül többes szám áll, pl. **du voyi** két út.

30. Ha az állítmány névszó, akkor (a magyartól eltérően) mindig ki kell tennünk az **esas** (= van, vannak) segédigét, pl. **la fairo esas varma** a tűz meleg.

A többi segédige közül jegyezzük meg, hogy:

havar vmivel bírni, vmijének lenni, pl. **me havas libro** (nekem) van könyvem;

povar -hatni, -hetni, képesnek lenni, pl. **me povas laborar** dolgozhatok.

31. **Kérdő mondatokat** a **ka(d)** kérdő szócskával kezdünk, pl. **Ka vu parolas ido?** Beszél ön időul? *Kérdő névmás* jelenlétében a **ka(d)** felesleges, pl. **Qua konocas lu?** Ki ismeri őt?

32. **Óhajtó mondatok** a **ke** kötőszóval kezdődnek, pl. **Ke la printempo venez!** Bárcsak megjönne a tavasz!

33. **Határozói mellékmondatokat** a **por, per, sen** stb. előljárókkal kapcsolt *főnévi igenév* segítségével megrövidíthetünk, pl.

Me acensas la stulo por atingar¹⁶ **la lampo.** Felállok a székre, hogy elérjem a lámpát.

Me povas atingar la lampo per acensar¹⁷ **la stulo.** Elérhetem a lámpát azáltal, hogy felállok a székre.

Me ne povas atingar la lampo sen acensar¹⁸ **la stulo.** Nem érhetem el a lámpát anélkül, hogy fel ne¹⁹ álljak a székre.

34. A tulajdonneveket és ezek összes származékait nagy kezdőbetűvel kell írni, pl. **Hungari-a** Magyarország, **Hungari-ano** magyarországi (lakos). A tulajdonnevek megtartják nemzetközi végződésüket, pl. **Afrika, Amerika, Anglia, Europa, Transval, Peru** stb.

35. A melléknév **-a** végződése, valamint a **la** névelő **a**-ja a jóhangzás kedvéért elhagyható, pl. **bon amiko** jó barát, **l'arjento** az ezüst. A **l'** ilyen esetben az előtte álló **a, da, de** és **di** előljárókkal az **al, dal, del, dil** alakokká olvadhat össze, pl. **la somito dil arboro** a fa teteje.

Ugyancsak elhagyható az **ad, ed, kad** és **od** szócskákból a **d** betű.

¹⁵ **La boni** a jó emberek.

¹⁶ = **por ke me atingas**

¹⁷ = **per ke me acensas**

¹⁸ = **por ke me acensas**

¹⁹ Ezt a *ne*-t már nem fordítjuk, mivel a tagadás egyszer már ki van fejezve („*anélkül*”).

IV. A nyelvtani összefoglaló által hivatkozott szócikkek²⁰

a *ej.* = **ad**

-a a melléknév végződése: **bon~** jó

-ab- *utk.*, a befejezett igeidőket képző: **(se) me ariv~os** (ha) majd megérkeztem

-ach- *utk.*, megvetés: **sior~o** uracs, **kaval~o** gebe

ad *ej.* 1. -nak 2. -hoz; **~avan** *ej.* elé; **~dop** *ej.* mögé; **~en** *ej.* -ba; **~infre** le(felé); **~irar** odamenni (-hoz: *T*); **~jacar** mellette feküdni, határosnak lenni (-nak, -val: *T*); **~juntar** hozzácsatolni, hozzátenni, mellékelni — *R* **anexar**; **~maxime** legfeljebb; **~minime** legalább; **~monte** hegynek, az árral szemben; **~portar** odahozni, odavinni; **~pozar** odatenni; **~sub** *ej.* alá; **~super** *ej.* fölél; **~supre** fel(felé); **~sur** *ej.* -ra; **~ube** (a)hová; **~vale** völgynek, az árral; **~venar** odajönni, hozzájönni; **~vere** (csak)ugyan; **~vokar** odahívni, felhívni

-ad- *utk.*, tartós, ismétlődő cselekvés: **lekt~ar** olvasgatni

-ag- *utk.* (**ag|ar** töve) eszköz nevéből a vele végzett munka nevét képző: **buton~ar** gombolni

-aj- *utk.* 1. igei tövel: tárgy, amelyen a cselekvést végrehajtják: **manj~o** étel; **rest~o** maradék 2. névszói tövel: tárgy, amely a jelzett tulajdonságú v. anyagú: **nov~o** új(don)ság, **lign~o** fatárgy

al = **a la**

-al- *utk.*, viszonyban, vonatkozásban lévő, vmihez tartozó -i: **hom~a** emberi; **nacion~a** nemzeti; **norm~a** normális, szabályszerű

alonge *ej.* hosszában

an *ej.* -on, -nál (közvetlenül)

-an- *utk.* tag, lakos: **union~o** egyesületi tag; **urb~o** városi lakos

-ant- jelen idejű melléknévi igenevet képez: **jac~a** fekvő

ante *ej.* (időben) előtt [*R* **avan**]; **~a** előbbi; **~e** előbb

anti- *tud. elk.* ellen-(es): **~militar|ismo** antimilitarizmus, **~militar|isto** antimilitarista, **~vermo** főregirtó szer

apart|a külön [**~e de** *ej.* -t nem számítva, -tól eltekintve, -n kívül — *R* **ultre**]

apud *ej.* mellett [*R* **preter**]

-ar a jelen idejű főnévi igenév végződése: **vart~** várni

-ar- *utk.*, személyek v. tárgyak összessége: **hom~o** emberiség

-ari- *utk.*, személy, akire a cselekvés irányul: **komis~o** megbízott, **send~o** címzett (akinek a küldemény szól)

arki- *elk.*, magas fok v. rang: **~anjelo** arkangyal, **~duko** főherceg

-as az ige végződése jelen időben: **me lekt~** olvasok

-at- jelen idejű szenvedő melléknévi igenevet képez: **estim~a** tisztelt

-atr- *utk.* -hoz hasonló, -szerű: **silk~a** selyemszerű, **red~a** vöröses

auto- *tud. elk.* ön-, saját- [**~biografio** önéletrajz]

avan *ej.* (térben) előtt [*R* **ante**]; **~a** elülső; **~e** elől

bi- *tud. elk.* kettővel rendelkező, két-: **~kotelidona** kétszikű növt.; **~lingua** kétnyelvű; **~lorn|eto** (kis) távcső (két szemre); **~piocho** kétágú csákánykapa; **~sako** általvető; **~sid|ilo** kétszemélyes kanapé

bo- *elk.*, házasság révén rokon: **~filio** meny v. vő; **~fili|jino** meny; **~fili|ulo** vő; **~patro** anyós v. após; **~patr|jino** anyós; **~patr|ulo** após

che *ej.* (csak szem.) -nál, -nél

cirkum *ej.* körül; **~e** körülötte, *K* körülbelül; **~skribar** körülírni

cis 1. *ej.* -n innen 2. *cisz* (#-tel felemelt *c*) ze.

da *ej.* által (szenvető alakkal), -tól (szerző)

dal = **da la**

²⁰ Itt soroljuk fel a nyelvtani összefoglaló által hivatkozott szócikkeket – jeleket, ragokat, képzőket, előjárókat – a 9512 címszavas tartalmazó ido-magyar szótárból. A nyelvi korszerűsítéssel itt is éltünk, ha szükséges volt. A címszót a szócikkben tilde „~” helyettesíti, de sajnos nem mindig állapítható meg, hogy ezt szóköz választja-e el a kifejezés többi részétől, vagy egybeírást kell alkalmazni. Ilyen kétes esetben nem tettük ki a szóközt (mert általában ez a valószínűbb megoldás). A rövidítések feloldása a fejezet végén található. A gondos munka ellenére is lehet, hogy kimaradtak egyes tételek, főleg ha azok más – névszói, igei – szócikk belsejében kerültek említésre. [A rögzítő]

de *ej.* -ról, -tól, -ból [*kiindulási*] hely, eredet, függőség, tartalom, mennyiség, mérték] [*R ek*]; összetételekben: le-, el-; ~ **lore** azóta; ~ **pos** *ej.* óta; ~ **pos ke** mióta

del = **de la**

des- *elk.*, *ellentét:* ~ **agreable** kellemetlen; ~ **aparar** eltűnni; ~ **esperar** kétségbeesni; ~ **infektar** fertőtleníteni; ~ **kovrar** felfedezni; ~ **prizar** lebecsülni; ~ **qualifikar** diszkvalifikálni; ~ **tron|izar** detronizálni

dextr|a jobb(oldali) [*~e di* *ej.* jobbán, jobb oldalán, -tól jobbra]

di *ej.*, a birtokos esetet fejezi ki: -é, -nak a ...

dil = **di la**

dis- *elk.* szét-; ~ **donar** szétosztani, kiosztani — *R* **distributar**, **dividar**, **repartisar**; ~ **pozar** széthelyezni, beosztani; ~ **semar** széthinteni (*magot*); ~ **sendar** szétküldeni

divers|a különféle [*~e de/kam* *ej.* -tól eltérően]

dop *ej.* mögött [után (*térben*) — *R pos*]: ~ **e** mögötte

dum *ej.* alatt (*időről*) [*R sub*]

-**e** a határozószó végződése: **bon~** jól

-**e**- *utk.* -színű: **roz~a** rózsaszínű

-**abl-** *utk.* -ható (*a cselekvés passzív lehetősége* — *R -iv-*): **manj~a** ehető; **vid~a** látható

ecept|ar (*kivételként*) kivenni; ~ **e (ke)** kivéve (hogy) [*~e* *ej.* -t kivéve]

-**ed-** *utk.*, *vmibe férő mennyiség* -nyi: **glas~o** poháryi (mennyiség)

-**eg-** *utk.*, *nagyítás:* **varm~a** forró

ek *ej.* -ból (*hely, anyag*) [belsejéből ki, -ból készült — *R de*]; (összetételekben) ki-; ~ **irar** kimenni (-ból: *T*); ~ **osmoso** exozmózis *fiz.*

-**em-** *utk.*, *hajlandóság* -ékony: **kred~a** hiszékeny

en *ej.* -ban; (összetételekben) be-; ~ **duktar** bevezetni; ~ **irar** bemenni (-ba: *T*); ~ **osmoso** endozmózis *fiz.*; ~ **ter|igar** elföldelni; ~ **tote** egészben

-**end-** *utk.* -andó: **fac~a** teendő

-**er-** *utk.*, *szokásos v. kedvelt tevékenység:* **kolekt~o** gyűjtő; **drink~o** (nagy)ívó szem.

-**eri-** *utk.*, *intézmény:* **drog~o** drogéria, **eduk~o** nevelőintézet

-**es-** *utk.* (**es|ar** töve) 1. [*névszói tövel*] állapot, tulajdonság: **fier~o** büszkeség; igeként: **fier~ar** büszkélkedni 2. [*igei tövel*] az ige szenvedő alakját képezi: (**ol**) **divulg~as** közhírré tételik

-**esk-** *utk.* 1. [*igei tövel*] a cselekvés kezdete: **labor~ar** munkához fogni; 2. [*névszói tövel*] *vmilyenné, vmivé válni:* **verd~ar** zöldülni, **kurv~ar** görbülni

-**esm-** *utk.*, *sorszámneveket képez:* **un~a** első

-**estr-** *utk.*, *vminek a feje, vezetője:* **urb~o** polgármester

-**et-** *utk.*, *kicsinyítés:* **hom~o** emberke

ex- *elk.*, volt, egykori: ~ **ministro** volt miniszter

exter *ej.* -n kívül [*R ultre*]; ~ **e** künn

-**ey-** *utk.*, hely(iség): **lekt~o** olvasóterem

-**ez** az ige végződése a parancsoló módban: **ir~** menj!

for *ej.* -tól távol, -tól messze; ~ **a** távoli; ~ **a naviglado** hosszújاراتú hajózás; ~ **e** messze; ~ **esar** távol lenni; ~ **irar** elmenni

-**foy-** *utk.*, *gyakorító számneveket képez* [*R -opl-*]: **du~e** kétszer, két ízben

fund|o alap, háttér [*~e di* *ej.* alapján, címén]

ge- *elk.*, *mindkét nembeliek együttese:* ~ **patri** szülők (*apa és anya*); ~ **spozi** házaspár (*férj és feleség*); ~ **siori N.** N.-ék (*N. úr és neje*)

-**i** a főnév végződése a többes számban: **hom~** emberek; *idegen szavakhoz kötőjellel járul:* **dolar-i** dollárok

-**i-** *utk.*, *hatásköre alá tartozó terület:* **princ~o** fejedelemség

-**id-** *utk.*, *ivadék:* **Sem~o** szemita

-**ier-** *utk.* 1. (*vmi*) tartó, (*vmi által*) jellemzett: **kandel~o** gyertyatartó, **fusil~o** puskás (lövész) 2. (*termő*) növény: **pom~o** almafa

-**if-** *utk.*, *termelni, létrehozni:* **frukt~ar** gyümölcsözni

-**ig-** *utk.* 1. *igei tövel:* -(t)at (*műveltető képző*): **drink~ar** itatni 2. *névszói tövel:* *vmivé, vmilyenné tenni:* **bel~ar** szépíteni

-**ik-** *utk.*, *vmi betegségben szenvedő:* **tuberkulos~a** tüdőgümőkóros

- il-** utk., eszköz: **bros~o** kefe
- im-** utk., törtszámokat képez: **dek~o** tized
- in-** utk., nőnem: **frat~o** nő(test)vér, **han~o** jérce
- ind-** utk., méltó vmire: **konsider~a** megfontolásra méltó
- int-** múlt idejű cselekvő melléknévi igenevet képez: **am~a** aki szeretett
- inter** ej. között; **~akto** felvonásköz; **~ferdeko** fedélzetköz; **~jacar** közben feküdni, közbeesni; **~konzultar** egymás közt tanácskozni; **~naciona** nemzetközi; **~nacion|alo** internacionálé; **~nuncio** internuncius [a pápai követ helyettese] egyh.; **~prima** [két egymást követő prímszám átlagával kapcsolatos] mat.; **~regno** interregnum; **~ruptar** félbeszakítani; **~sekar** egymást szelni geom.; **~venar** közbelépni, közbejönni, belekeveredni — R **intercesar**; **~vido** szemtől-szembe való találkozás
- intern|a** belső; **~o** belső, bentlakó növendék; **~erio** internátus [**~e di** ej. -n belül, belsejében]
- is** az ige végződése a múlt időben: **tu dorm~** aludtál
- ism-** utk. tan -izmus: **social~o** szocializmus
- ist-** utk. 1. hivatásszerű foglalkozás: **telegraf~o** távirás 2. vmely tan híve: **social~o** szocialista
- it-** múlt idejű szenvedő melléknévi igenevet képez: **prob~a** kiptóbált
- iv-** utk. vmire (cselekvően) képes: **produkt~a** term(el)őképes — R **-ebl-**
- iz-** utk. vmivel ellátni: **ston~ar** kövezni
- koncern|ar** Á. illetni [**~e hat.** ej. -t illetően, -ra vonatkozóan, ami ...-t illeti — R **pri**, **koncerne di**]
- konform|a** megfelelő (-nak: **ad**) [**~e a(d)** ej. -nak megfelelően, -vel összhangban/egyezően, -hez képest, szerint — R **segun**]
- kontre** ej. ellen, szemben; **~a** ellenétes, szemben levő (-val: **ad**) — R **adversa**; **~e** ellenkezőleg; **~dicar** ellentmondani — R **kontrastar**
- koram** ej. jelenlétében, (szeme) előtt
- kun** ej. -val (együtt) [**társhatározó** — R **per**]; **~e** együtt(esen)
- lor** ej. -kor, -nak idejé(be)n; **~e** akkor; **~e ... ~e** majd ... majd
- malgr|e** ej. dacára, ellenére
- maxim** a felsőfokot képezi leg...-bb [**E minim**]; **~e** leginkább; **~o** maximum, legnagyobb mennyiség
- mez|o** közép; **~e di** ej. közepette [, közepén] [R **inter**]
- mi-** elk. fél(ig), feles; **~facio** elülső félprofil; **~farmar** felesben gazdálkodni; **~miteno** ujjatlan kesztyű; **~profilo** hátulsó félprofil; **~tamburo** tamburin
- min** lefelé fokozó kevésbé ... — E **plu**; **~e** kevésbé hat.
- minim** lefelé fokozó legkevésbé ... — E **maxim**; **~e** legkevésbé hat.; **~o** minimum, legkisebb mennyiség
- mis-** elk. visszás, helytelen, fonák, félre-: **~alianco** rangon aluli házasság; **~kompreñar** félreérteni; **~uzar** Á visszaélni (-val: T)
- mono-** tud. elk. eggyel rendelkező, egy-: **~kordo** egyhúros hangszer; **~kotiledon** egyszikű növt.
- n** rag a tárgynak v. határozónak az alanytól való megkülönböztetésére (ritkán szükséges): **quo|n divenas aquo** mivé válik a víz (**quo divenas aquo** mi lesz vízzé)
- ne** nem (mondatban) — R **no**; **~ja** még nem; **~plus** már nem, többé nem; *mint* elk. nem-: **~para** nem páros, páratlan; **~utila** nem hasznos, haszontalan
- nona-** tud. elk. kilenccel rendelkező, kilenc-
- o** a főnév végződése az egyes számban: **pan~** kenyér
- oid-** tud. utk. -hoz hasonló: **stil~a** stiloid, (pala)vesszőszerű
- okazion|o** alkalom [**~e di** ej. alkalmával]
- okta-** tud. elk. nyolccal rendelkező, nyolc-
- ont-** jövő idejű cselekvő melléknévi igenevet képez: **am~a** aki szeretni fog
- op-** utk., gyűjtőszámneveket képez: **du~e** kettesével [**temp~e** időről-időre]
- opl-** utk., szorzószámneveket képez [R **-foy-**]: **tri~a** háromszoros
- os** az ige végződése a jövő időben: **lu labor~** dolgozni fog
- ot-** jövő idejű szenvedő melléknévi igenevet képez: **laud~a** megdicsérendő (aki meg lesz dicsérve)
- oz-** utk., vmivel ellátott, vmivel rendelkező, vmivel telt: **flor~a** virágos
- par-** elk., a cselekvés befejezettségét jelenti teljesen meg-, végig-: **~kurar** végigfutni, befutni; **~venar** beérkezni, **~ven|into** beérkezett, parvenü, újgazdag
- para-** elk., védő, fogó, ernyő vmi ellen: **~fulmino** villámhárító; **~pluvo** esernyő, **~vento** szélfogó

per *ej.* 1. -val, által (eszközhatározó) [R **kun**] 2. -szor (×) *mat.*; ~ **ke** azáltal, hogy
plu a középfokot fejezi ki -bb (**plu bona** jobb) — E **min**; ~**e** inkább
po *ej.* -ért (*ár, cserébe*)
por *ej.* -ért, végett, számára (*célhatározó*); ~ **ke** azért, hogy
pos *ej.* után (*időben*) [R **dop**]; ~**e** azután; ~**morge** holnapután; ~ **ke** miután (*kötőszó*)
pre- *elk.* elő-, előre-; ~**avo** dédszülő; ~**vidar** előrelátni
preter *ej.* mellette el [R **apud**]
pri *ej.* -ról (*csak K!*), -t illetően
pro *ej.* -ért, miatt (*okhatározó*); ~ **ke** minthogy, mivel (hogy)
proxim *ej.* -hoz közel; ~**a** közeli; ~**e** 1. közelében 2. megközelítőleg
***pseudo-** *elk.* ál-; ~**sfero** álgömb
quadri- *tud. elk.* négygel rendelkező, négy-; ~**angulo** négyszög *geom.*; ~**latero** négyoldalú idom; ~**manua** négykezű; ~**peda** négy lábú
quinqua- *tud. elk.* ötrel rendelkező
relat|ar *Á.* viszonyítani (-hoz: T), viszonyban állni (-val: T), *mat. is* [~**e** *hat. ej.* -t illetően, -ra vonatkozóan, ami ...-t illeti — R **pri**, **koncerne di**]
retro vissza, visszafelé (*elk. is*); ~**sendar** visszaküldeni
ri- *elk.* újra-; ~**vidar** újralátni, viszontlátni
segun *ej.* szerint; ~ **ke** szerint hogy
sen *ej.* nélkül; ~ **ke** anélkül hogy; ~**viv|ajo** csendélet *fest.*; ~**tare** nettó; ~**voca** néma (*mássalhangzó*)
septua- *tud. elk.* héttel rendelkező, hét-
sexa- *tud. elk.* hattal rendelkező, hat-
simil|a hasonló (*részben azonos*) — R **analoga** [~**e a(d)** *ej.* -hoz hasonlóan]
sinistr|a bal [~**e di** *ej.* balján, bal oldalán, -től balra]
sub *ej.* alatt [hely — R **dum**]; ~**a** alatti; ~**e** alatta; ~**taso** csészealj; ~**tenar** alátartani; ~**urbo** külváros
super *ej.* fölött; ~**a** fölötti; ~**e** fölötté; ~**es|ar** fölötté lenni, fölülmúlni
sur *ej.* 1 -on (rajta) 2. osztva ...-val, törve ...-val *mat.*; ~**dento** számféletti fog *an.*; ~**kalzo** lábszárvédő harisnya; ~**kresk|ajo** kinövés; ~**maniko** ruhaujvédő; ~**nomo** melléknév (*személyé, nem nyelvtanilag*), ragadványnév; ~**nom|acho** csúfnév; ~**shuo** hócipő, sárcipő
til *ej.* -ig; ~ **ke** addig amíg, addig hogy
tra *ej.* -n át, -n keresztül; ~**jetar** átvetni, átdobni; ~**vivar** átélni
trans *ej.* -n túl; ~**e** túlhan, odaát; ~**ajo** túlvilág; ~**lojar** átköltözni; ~**pozar** 1. áthelyezni (*más helyre tenni*) 2. átírni *ze.*; ~**vivar** túlélni
tri három; ~**o** hármasság, trió (nem *ze.*!), K lóherelevél 2. hármasság; *mint elk.* hárommal rendelkező, három-; ~**angulo** háromszög *geom.*, *csillk.*; triangulum *hangsz.*; ~**dento** háromágú szigony; ~**edro** triéder, háromél, háromoldalú testszöglet *geom.*; ~**jemeli** hármasság ikrek; ~**korno** háromszögletű kalap; ~**masto** hárombococ *haj.*; ~**uno**, ~**un|eso** hármasság, (szent)háromság *egyh.*
-u személyt jelentő névmás végződése: **altr**~ más szem.
-ul- *utk.*, *hímnem*: **frat**~o fiútestvér, fivér; **han**~o kakas
ultr|a vmin túlmenő, ultra-; ~**e** *hat. [ej. is]* (vmin) kívül, (vmin) (felül) még [R **aparte de, extre**]
-um- *utk.*, *határozatlan értelmű* (*csak az Ido Akadémia használhatja*) [**foli**~**ar** (át)lapozni]
-un- *utk.* (**un** töve) egyed: **grel**~o jég szem
-ur- *utk.* a cselekvés (konkrét) eredménye: **produkt**~o termék
-us az ige végződése a feltételes módban: **ni joy**~ örülnénk
-uy- *utk.* tartó, doboz: **sigaret**~o cigarettatartó, cigarettatárca
vers *ej.* felé
vice *ej.* helyett; *mint elk.* helyettes, al-
ye *ej.* határozatlan értelmű, *kül.* a pontos idő kifejezésére: ~ **5 kloki** 5 órakor
-yun- *utk.* (**yun|a** töve) fiatal állat: **han**~o csirke; **urs**~o medveboc

Rövidítések

*	félhivatalos gyök (az 1922. évi állapot szerint)	<i>hangsz.</i>	hangszer
	összetételi, ill. gyökhatár	<i>hat.</i>	határozószó
~	a címszó, ill. annak (utolsó) jel előtti része	<i>K</i>	képletes, átvitt értelemben
=	l., ugyanaz mint	<i>kül.</i>	különösen
<i>Á</i>	tárgyas (átható) ige	<i>R</i>	rokon értelmű
<i>an.</i>	anatómia(i)	<i>mat.</i>	matematika(i)
<i>csillk.</i>	csillagkép	<i>növt.</i>	növénytan(i)
<i>E</i>	ellentétes értelmű	<i>szem.</i>	személy
<i>egyh.</i>	egyház(i)	<i>T</i>	(mondat)tárgy, tárgyeset
<i>ej.</i>	előjárószó	<i>tud.</i>	tudományos
<i>elk.</i>	előképző	<i>utk.</i>	utóképző
<i>fest.</i>	festészet(i)	<i>v.</i>	vagy
<i>fiz.</i>	fizika(i)	<i>v...</i>	vala...
<i>geom.</i>	geometria(i)	<i>ze.</i>	zene(i)
<i>haj.</i>	hajózás(i)		